

EKONOMIKÁ PĚSTEBNÍ ČINNOSTI A PŘÍRODĚ BLÍZKÉ HOSPODAŘENÍ

Václav Kupčák

Ekonomická komise (EK) Odboru lesního hospodářství České akademie zemědělských věd (OLH ČAZV) se v dubnu 2004 na zasedání v Luhačovicích věnovala tématu „Ekonomika pěstební činnosti a ekonomické aspekty přírodě blízkých způsobů hospodaření v lesích“ a v říjnu v Kostelci nad Černými lesy diskutovala o ekonomické situaci českého lesního hospodářství a jeho perspektivách v rámci EU.

Ekonomické aspekty přirozené obnovy

Ing. Vladimír Foltánek (Sdružení lesních školkařů ČR)

Transformace lesního hospodářství (LH) ČR z pohledu současnosti již prakticky vyčerpala svůj ekonomický růstový potenciál. Na vlastníky lesů i podnikatelské subjekty v LH nyní doléhá intenzivní tlak na snižování nákladů všeho druhu, zejména přímých nákladů na pěstební činnost (PČ), vč. srovnávání konkurenceschopnosti s jinými, lesnickými vyspělými zeměmi.

Obnova lesů v ČR se přes narůstající podíl přirozené obnovy uskutečňuje převážně umělým zalesňováním. Uplatňování přirozených obnov je přitom nejen obecně akceptovaný princip přírodě blízkého lesního hospodaření, ale může vést i k významným úsporám nákladů na obnovu lesa, zejména v přímých nákladech. Přestože je přirozené zmlazování porostů považováno za neefektivnější způsob obnovy lesů s možnou úsporou až 55 tis. Kč/ha, je nutno vzít v úvahu i zvýšené náklady na těžbu (těžební příprava na přirozené zmlazování a časový odsun domýcení porostů) až o 30 tis. Kč/ha. Následně též zvýšené náklady na prostřihávky a prořezávky, a to zejména v přirozených nárůstech dubu a buku. Nelze opomenout též pravděpodobné snížení kvality, a tím i prodejní ceny vytěžených sortimentů dříví z těžeb provedených v závěrečných fázích prodlouženého obmýtí, zejména v porostech bukového hospodářství.

Vývoj ve způsobu obnovy se projevil na ekonomické rentabilitě existujících lesních školkařských provozů. Ty jsou převážně v rukou privátních subjektů, a tudíž se zabývají výrobou sadebního materiálu podnikatelským způsobem, vč. strukturální změny produkce či redukce. Na jedné straně je nutno akceptovat sníženou potřebu osiva, produkčních ploch a množství vyprodukovaného sadebního materiálu, na druhé straně je však nutno brát v úvahu potřebu strategické rezervy sadebního materiálu, produkovaného pro případy kalamit a nenadálých potřeb zalesňování. Rizikovitost uplatnění či neuplatnění této produkce na reálném trhu však nesou na svých bedrech vlastníci a provozovatelé lesních školek.

Ekonomika pěstební činnosti u CE WOOD

Ing. Daniel Szórád, Ph.D. (CE WOOD, a. s., Zlín, nyní ALLWOOD, a.s.)

Lesní porosty v rámci LS Luhačovice jsou relativně málo dotčeny lidskou činností (původní dřevinná skladba). Majitelé lesa dnes ovšem ze svých majetků očekávají výnos při skloubení ekologické a hospodářské funkce. Z jejich pohledu se přirozená obnova jeví jako neefektivnější varianta (zvýšené náklady na těžební činnost = cca 30 tis. Kč/ha, úspora nákladů na zalesňování ve výši cca. 55 tis. Kč/ha), včetně záruky kvalitního reprodukčního materiálu.

Výchova (do 40 let věku porostu) se provádí negativním úrovnovým výběrem (výběr tvarové a zdravotně nevhodných jedinců v úrovni a nadúrovni),

Ekonomická komise OLH ČAZV v roce 2004

Luhačovice, duben 2004

Dubnové zasedání EK bylo tentokrát společné s EK OL SAPV (Ekonomická komise Odboru lesnictva Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied). V rámci programu i v široké diskusi, za řízení místopředsedy EK Ing. Kupčáka, byly projednány otázky ekonomiky podrostního způsobu hospodaření, efektivnosti přirozené obnovy, potenciálu ekonomických možností lesních majetků a pohledů vlastníka na vklady do pěstební činnosti – výtah z některých vyžádaných příspěvků je blíže uveden.

Ing. Matějček aktuálně hovořil k tématu „České lesní hospodářství v kontextu vstupu ČR do EU“.

Součástí druhého dne zasedání EK bylo seznámení s LH v podmínkách LS LČR Luhačovice (PLO 38 – Bílé Karpaty a Vizovické vrchy a PLO 41 – Hostýnsko-vsetinské vrchy a Javorníky, převažující LVS dubobukový a bukovobukový). Při exkurzi se účastníci seznámili s přirozeným bukovým hospodářstvím na demonstračních objektech LČR Vlára – revír Sidonie (genová základna, obnova a výchova buku, pralesní společenstva, první zóna CHKO Bílé Karpaty). Při této příležitosti byla vyzvednuta osobnost Ing. Indrucha a jeho pěstitelského odkazu vč. publikačních aktivit (viz. např. Indruch, A.: Zakládání a výchova listnatých porostů, 1985).

V odpoledních hodinách, po přesunu na Slovensko, pokračovalo společné zasedání v Antonstálu, za řízení předsedy EK OL SAPV Ing. Ďurkoviče, s hlavním bodem přípravy nového lesního zákona ve Slovenské republice (zákon byl 23. 6. 2005 schválen Národní radou SR, pozn. red.). Následující den se uskutečnila exkurze po objektech bukového hospodářství v rámci Lesní správy Nemšová (flyš Bílých Karpat, ekotyp buku a ekotyp modřinu trencinského), jež organizačně patří Odštěpnému závodu Trenčín, podniku Lesy SR, s.p., Banská Bystrica.

Kostelec n. Č. L., říjen 2004

Podzimní jednání bylo zaměřeno hlavně na posouzení současné ekonomické situace lesního hospodářství ČR a jeho perspektiv po vstupu ČR do EU. V této souvislosti informoval předseda EK prof. Šišák o rozšířeném zasedání Předsednictva ČAZV k lesnické politice z 25. 8. 2004, z něhož vyplynuly následující závěry:

- lesnická politika je výrazným nástrojem prosazování záměrů LH;
- potřeba účasti nezávislých odborníků (zástupců lesnických organizací, vysokých škol a výzkumu) při přípravě novely či nového lesního zákona;
- potřeba analýz rozdílu lesnické legislativy ČR a legislativy lesnické, ekonomicky a sociálně blízkých zemí EU;
- v dalších pracích na Národním lesnickém programu upřednostnit praktické problémy lesnictví, mj. také s ohledem na potřeby krajů a veřejných zájmů na lesích;
- potřeba prozkoumání dotační politiky a praxe MZE ČR v evropském duchu, využití poznatků lesnického výzkumu a možnosti nabízených EU.

Následně vystoupil prof. Šišák s referátem „K ekonomické situaci v LH ČR“, v němž upozornil mj. na rostoucí význam produkce dřeva z porostů pěstovaných plantážním způsobem, rozšiřující se v měru energetických lesů finančně podporovaných z environmentálních zdrojů, současný význam jehličnatého dříví v ČR a související ekonomické relace, stav a vývoj efektivnosti českého LH ve vztahu k podpoře mimoprodukčních funkcí z veřejných zdrojů.

Doc. Bludovský ve svém příspěvku mj. analyzoval vývoj cen dříví v ČR za období 1999–2004 – pokles téměř o 25 % (cca 4 – 4,5 mld. Kč) nemá obdobu ve srovnání s jinými komoditami v rámci národního hospodářství. Ing. Losmanová (MZE) informovala o stavu dotací roku 2004, a zejména předpokladech pro rok 2005 a o nové úloze krajů.

V závěrečném usnesení ze zasedání EK podpořila rozšíření institucionálního lesnického ekonomického výzkumu na VÚLHM, s ohledem na zvyšující se potřebu ekonomických analýz v sektoru LH v ČR a v EU.

později se provádí úroňový kladný výběr budoucích cílových stromů (100–200 ks/ha). Těžba tvarově a zdravotně nevhodných jedinců se však negativně promítá do zpeněžení dřevní hmoty.

Klíčovým pro potenciální zpeněžení dřevní hmoty je však věk obnovovaného porostu. Příklad: srovnání zpeněžení dvou místních těžných mýtních porostů - ve věku 137 let činilo průměrné zpeněžení kulatiny 1150 Kč/m³, ve věku 110 let to bylo 1748 Kč/m³.

Uplatňování principů přírodě blízkých způsobů hospodaření a zvyšování podílu přirozené obnovy má však své projevy i dopady do ekonomiky podnikatelských subjektů dodávajícího službu, například:

- pokles poptávky po sadebním materiálu a dodávce služeb v zalesňování, celkový pokles lesnické zakázky v oblasti PČ;

- rostoucí požadavky na kvalifikační předpoklady personálu, zejména při provádění neznačených zásahů (například v prořezávkách a rovněž při obnově těžbách);

- podrobnosti a výběrný způsob jsou nákladnější ve srovnání s holosečnými způsoby (produktivita práce a technologií, kapacitní potřeba dělníků, režie);

- negativním výběrem je dosahováno nízké zpeněžení dřevní hmoty (v případě vynucených dodávek, například v režimu tzv. zpětného odkupu v cenové paritě f-co vagon, převyšují náklady inkasované tržby);

- při obnově bukových porostů ve věku nad 110 let dochází k enormnímu nárůstu podílu nepravého jádra, potažmo ke ztrátám na zpeněžení.

K širším aspektům PČ z pohledu podnikatelského subjektu patří:

- nezájem o práci v PČ a v lese obecně (malé výdělků, fyzická náročnost, klimatické vlivy, zdravotní rizika), obtížná udržitelnost kvalitního a kvalifikovaného personálu;

- sezónnost pěstebních prací (opakované zaměstnávání personálu na dobu určitou, využívání subdodávek služeb, riziko nařčení z uplatňování tzv. „švarcsystému“);

- obtížné hledání vhodné koncepce – klimatické vlivy, subjektivní pohledy odborných lesních hospodářů atd.;

- rizikovost u garancí za zalesňování (například nezdar zalesňování - škody suchem v r. 2003);

- strnulost cenových hladin pěstební činnosti za několik posledních let.

Ekonomické problémy trvale udržitelného obhospodařování lesa

Prof. Ing. Karel Pulkrab, CSc. (FLE ČZU Praha)

Jedním z prioritních úkolů odvětví se jeví udržení hospodářské svébytnosti. Ekonomická rovnováha lesních majetků i resortu jako celku je narušována řadou aktuálních i budoucích faktorů – reprodukční náklady vykazují rostoucí tendenci, která se bude zesilovat, a ceny produkce (surového dříví) se navzdory přetrvávající poptávce snižují. Z nejrůz-

nějších důvodů, jež je nutno detailně analyzovat, dochází k odčerpávání zdrojů za rámec odvětví a jako důsledek postupující globalizace dřevařského trhu i za rámec regionů a států.

Problematika ekonomiky přírodě blízkých způsobů hospodaření předpokládá analýzy a řešení následujících úkolů:

- definovat optimální hospodářská opatření pěstební a těžební činnosti v intencích současného stavu poznání principů trvale udržitelného obhospodařování lesů;

- analyzovat ekonomické dopady u všech podstatných a kvantifikovatelných druhů škod na lesích;

- analyzovat environmentální a sociálně-ekonomický význam lesa v krajině (chybí základní vstupy pro racionální rozhodování o využití jednotlivých environmentálních zdrojů v krajině pro společnost, o racionálním řešení sporu produkčního a mimoprodukčního poslání přírodních zdrojů, o zacházení s nimi z hlediska trvale udržitelného života ve venkovském prostoru a v rámci společnosti);

- analyzovat produkční potenciál LH (optimalizace potenciálních produkčních schopností a jejich konfrontace s výsledky celostátních inventarizací, vč. projevů faktoru rizika a nejistoty v LH).

Rentabilitu lesní výroby a lesních majetků mohou podstatným způsobem ovlivnit:

- zavádění melioračních a zpevňujících dřevin;
- volba cílového hospodářství;
- dopady hospodářského způsobu;
- volba optimální doby obmýtní atd.

Ekonomika pěstební činnosti s přírodě blízkými způsoby hospodaření u LČR

Ing. František Kaňok, CSc. (LČR)

Příklon k obhospodařování lesů přírodě blízkým způsobem s využíváním tvůrčích sil přírody má převážně přímý a pozitivní vliv na míru vkladů do lesů, rentabilitu lesních majetků i konkurenceschopnost produkovaného českého dříví. Obdobně jako vlastníci lesů, hledající cesty k další optimalizaci vkladů do lesa, i LČR zavedly v roce 2000 u přímo řízených závodů (PŘZ) model řízení pomocí ekonomických nástrojů. Součástí modelu je výpočet diferenciální renty vztažené na m³ realizovaného dříví s navazující optimalizací nákladů na PČ. V současné době se tyto zkušenosti využívají i k řízení lesních správ.

Výsledkem přírodě blízkého hospodaření je pěstování tlustého dříví. Oko lesníka však pláče, když přesílené zdravé dříví o průměru nad 42 cm je handicapováno na trhu snížením ceny o 400–500 Kč/m³. Stejně tak jedlové dříví má proti smrku sníženou cenu o 500 Kč/m³. K tomu je nutno si uvědomit, že v ekonomice lesních majetků jde o udržení konkurenceschopnosti výsledné produkce dříví, a to i v rámci EU. Často zde dospívám k názoru, že v porovnání se severkými zeměmi – členy EU – je

naše produkce pěstovaná přírodě blízkým způsobem v nevýhodě. Ve Finsku a Švédsku jsou totiž při extenzivnějším způsobu hospodaření a při uplatnění těžší lesní techniky náklady výrazně nižší. Tuto konkurenční nevýhodu má naše dříví i proti dalším zemím EU, kde je LH pod výrazně vyšší podporou dotací, než je tomu u nás.

Ekonomicko-ekologické aspekty volby způsobu obnovy

Ing. Miloš Michalčík (LDF MZLU Brno)

Při racionálním uplatňování přírodě blízkého LH jde především o ekologické chápání a posuzování lesa jako ekosystému a po stránce ekonomické o účinné využívání přírodních faktorů. Intenzivní LH, které je převážně orientováno na umělou obnovu lesních porostů, je spojeno se stále rostoucími náklady, a to především v pěstební činnosti. Přirozená obnova může vést ke snižování nákladů, ale i zabezpečení reprodukce geneticky hodnotných porostů (zvláště autochtonních).

O tom, zda bude les obnovován přirozenou, nebo umělou obnovou, rozhoduje převážně schopnost porostu prezentovat svou vitalitu a afinitu prostředí výskytem následného porostu. Přitom není vhodné spoléhat pouze na subjektivní odhad; rozhodování je nutné postavit na objektivních ukazatelích stavu obnovovaného porostu, přírodních a produkčních podmínkách stanoviště, na hodnocení vývoje porostu při zohlednění ekonomických vstupů a ekologických potřeb lokality. Jednou z možností rozhodovacích postupů je metodika, jež při ekonomickém hodnocení variant obnovy posuzuje a porovnává:

- celkovou výtěž dřevin v návaznosti na časový postup jejich obnovy;

- skutečnou skladbu sortimentů jednotlivých dřevin ve výchozí fázi a jejich předpokládanou strukturu v jednotlivých postupných fázích obnovy porostu;

- použitelnost jednotlivých technologií (zejména těžebních);

- nezbytnost a rozsah jednotlivých druhů ochrany kultur (vzhledem k předvídatelným biotickým činitelům), vč. použitelnosti chemických prostředků;

- modely výchovy (počet odstraněných jedinců, počet zásahů a interval mezi nimi atd.).

Výsledkem programového hodnocení ekonomických ukazatelů je rozdíl mezi náklady na obě varianty obnovy za jinak shodných výchozích podmínek. Při hodnocení variant jsou samozřejmě hodnoceny také výnosy, včetně výnosů z ostatních činností (nezanedbatelné mohou být i výnosy ze sběru semen). Významnou okolností použití metodiky je, že pro vyhodnocení variant postačí většinou použít dat LHP.

Adresa autora: Ing. Václav Kupčák, CSc.

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky

LDF MZLU Brno

Zemědělská 3, 613 00 Brno

e-mail: kupcak@mendelu.cz